

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Opole, dnia 06 czerwca 2023 r.

Poz. 1933

UCHWAŁA NR LVIII/449/2023 RADY MIEJSKIEJ W ZDZIESZOWICACH

z dnia 31 maja 2023 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zdzieszowice na lata 2022-2025”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40 i 572) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) Rada Miejska w Zdzieszowicach uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Zdzieszowice na lata 2022-2025, zaopiniowany pozytywnie przez Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Zdzieszowic.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

§ 4. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Przewodniczący Rady

Edward Paciorek

Załącznik nr 1 do uchwały nr LVIII/449/2023 Rady Miejskiej w Zdzieszowicach z dnia 31 maja 2023 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

GMINY ZDZIESZOWICE

NA LATA 2022-2025

Listopad 2021

aktualizacja styczeń 2023

SPIS TREŚCI

I Wstęp.

II. Podstawy prawne i główne cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

III. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce:

1. Uregulowania formalno-prawne.

2. Organy ochrony zabytków .

IV. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Gminny Program Opieki nad Zabytkami a akty prawa wojewódzkiego.

V. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Relacje gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami prawa miejscowego.

2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu zachowania dóbr kultury na terenie Gminy Zdzeszowice.

VI. Dokumentacja dóbr kultury w Gminie Zdzeszowice z uwzględnieniem stanów własnościowych:

1. Gminna Ewidencja Zabytków.

2. Obiekty i zespoły zabytkowe wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.

3. Stanowiska archeologiczne.

VII. Zasady ochrony zabytków.

VIII. Główne cele i zadania polityki gminnej związane z ochrona zabytków.

IX. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

I. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe, tym mianem określamy dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, to również dorobek naszych czasów. Najczęściej utożsamiane jest z archeologią, architekturą i sztuką, ale są to również dawne formy gospodarowania - uprawa roli, produkcja wyrobów charakterystycznych dla danego regionu oraz wielu innych przejawów życia i rozwoju społeczności, stanowiących element naszej kultury. Dziedzictwo kulturowe stanowi dziś z jednej strony przedmiot ochrony z drugiej zaś potencjał, który winien zostać wykorzystany dla przyszłego rozwoju.

Pamiętać należy zatem o bogactwie źródeł informacji o życiu i działalności naszych przodków oraz o potrzebie zachowania tych źródeł dla przyszłych pokoleń. W ten też nurt wpisuje się świadomość potrzeby zachowania tych źródeł dla przyszłych pokoleń oraz potrzeby ratowania i ochrony zabytków. Aby zachować nasze bogate dziedzictwo kulturowe opracowano Program Opieki Nad Zabytkami, który jest podstawowym dokumentem służącym inspekcjonowaniu, wspieraniu oraz koordynowaniu prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego przez jednostki samorządu terytorialnego.

Przedmiotem Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Zdzeszowice (zwany dalej GPONZ) jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.

Niniejsze opracowania sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U z 2022 r. poz. 840) oraz wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Program jest tworzony głównie z myślą o samorządzie gminnym, posiadającym rzeczywiste instrumenty ochrony zabytków a także o wszystkich mieszkańcach Gminy Zdzeszowice zainteresowanych zwiększeniem estetyki przestrzeni publicznej i polepszeniem stanu zachowania zabytków; obecnych oraz przyszłych właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych, animatorach życia kulturalnego, lokalnych wspólnot i parafiach.

Program Opieki Nad Zabytkami stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Współpraca ta rozwijana w kolejnych latach powinna przynieść lokalnej społeczności i nie tylko wymierne korzyści - zachowanie naszego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń.

II. Podstawy prawne i główne cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Podstawowym aktem prawnym regulującym problem ochrony zabytków w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 840).

Ustawa określa przedmioty, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady finansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów zajmujących się ochroną zabytków. Definiuje ona przedmiot ochrony, czyli zabytek jak również wymienia przy tym elementy dziedzictwa kulturowego, które niezależnie od stanu zachowania, podlegają ochronie: obiekty architektury i budownictwa, dzieł sztuk plastycznych

i rzemiosła artystycznego, kolekcje, pamiątki związane z osobami miejscami lub wydarzeniami historycznymi.

Ustawa określiła w art. 87 zakres i tryb przyjmowania wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami oraz monitorowania ich realizacji obowiązek sporządzania ich spoczywa na samorządach wojewódzkich, powiatowych i gminnych. GPOnZ podlega uchwaleniu przez radę gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, program ten jest ogłaszany w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Głównymi celami Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zdzeszowice na lata 2022-2025 zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą są:

- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania województwa;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych oraz opieka nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe z wykorzystaniem zabytków;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

Ponadto GPOnZ Gminy Zdzeszowice na lata 2023-2026 zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ma na celu zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy Zdzeszowice, w tym z wykazem obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego jak również z wykazem Gminnej Ewidencji Zabytków.

III. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce:

1. Uregulowania formalno – prawne

Dziedzictwo kulturowe zostało objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa polskiego i każdego obywatela. W art. 5 Konstytucji RP czytamy: „ *Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.* ”. W myśl tej zasady potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokojone bez umniejszenia szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie.

W art. 6 ust. 1 napisano „*Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju*”, a w art. 86 „*Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.*”. Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która określiła politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych).

Ochrona zabytków polega na planowaniu przez organ administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie, utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrole stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami w rozumieniu ustawy sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku, prowadzenia prac konserwatorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury.

Artykuł 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymienia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków, dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa Rozporządzenie ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Z 2011 r. poz. 56);
- uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub parku kulturowego, o szczególnej wartości dla kultury, przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictw kulturowego;
- utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, dotyczy w szczególności zabytków nieruchomych do rejestru zabytków i ich otoczenia; innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych; w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz

w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy ustala się również w zależności od potrzeb strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów.

W art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dn. 8 marca o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 559) zostały określone zadania własne gminy: *„zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”*.

Ustawa reguluje szczegółowy zakres zadań związanych z ochroną zabytków na poziomie lokalnym. Do zadań własnych gminy należy wykonywanie zadań w zakresie m.in. kultury , ochrony zabytków i opieki nad zabytkami a także ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody.

Zakres dotyczący szeroko pojętej ochrony zabytków, mieści w sobie zarówno zapisy ściśle mówiące o ochronie zabytków, jak również pozostałe, dotyczące ochrony środowiska, przyrody, turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień a także promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 503);
- ustawie z dnia 7 lipca Prawo budowlane (Dz. U. z 2021r. poz. 2351 z późn. zm.) ;
- ustawie z dnia 27 Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1973 z późn. zm.);
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 916);
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1899 z późn. zm.);
- ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1057 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 z późn. zm.);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Liście Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań

architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 81);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674 z późn. zm.);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. z 2004 r., Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r., Nr 30, poz. 259);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r., Nr 89, poz. 510);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r., Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 902);

- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479).

2. Organy ochrony zabytków

Ochrona zabytków w znacznej mierze, sprowadza się do prowadzenia przez określone organy administracji państwowej postępowań administracyjnych w zakresie kompetencji, które przyznaje im ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także inne ustawy szczególne.

Organami ochrony zabytków są (art. 89): minister do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków, (nt jego zadań zob. art. 90 ustawy) oraz wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków, który

kieruje wojewódzkim urzędem ochrony zabytków. Organ ten prowadzi większość spraw administracyjnych w pierwszej instancji a w szczególności:

- realizację zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- sporządzanie, w ramach przyznania środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie;
- wydawanie, zgodnie z właściwościami decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz przepisach odrębnych;
- sprawowanie nadzoru nad prawidłowościami zadań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych;
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- opracowanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów;
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach;
- współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Kompetencje gminy

Samorząd gminy jako organ administracji publicznej ma obowiązek chronić zabytki, co podkreślone jest w *Ustawie z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*, gdzie ochrona zabytków uznana jest za zadanie własne gminy (art. 7. ust.1.pkt 9). Zgodnie z prawem ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zadania i kompetencje względem opieki nad zabytkami mają również samorządy gminne. Gminy bowiem, poprzez swoje kompetencje i zadania, administrowanie strategiami oraz programami (rewitalizacji, opieki nad zabytkami etc.), mają najlepsze rozeznanie lokalnych potrzeb i są najbardziej odpowiednimi podmiotami, aby skutecznie zarządzać dziedzictwem lokalnym i uwolnić jego potencjał rozwojowy. Jak wynika z badań Narodowego Instytutu Dziedzictwa, tylko niewielka liczba gmin w Polsce skutecznie zarządza swoim dziedzictwem kulturowym.

IV. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. cele te wymienione są w następujących dokumentach:

- *Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022*. W sierpniu 2019 roku uchwała nr 82 Rady ministrów ogłoszony został Krajowy Program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022. Jego głównym celem jest: „Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”. Zgodnie z założeniami twórców programu realizowany jest on poprzez trzy cele szczegółowe, którym przypisano odpowiednie kierunki działań oraz zadania i projekty, dla których z kolei określono harmonogramem wskaźników realizacji :

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego ” podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „ Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działań:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa ”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

- *Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* została przyjęta uchwała nr 8 Rady ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej uchwała nr 157 Rady ministrów z dnia 25 września 2012 r. Głównym celem Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności i wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1. Obszar e-państwo - kierunek interwencji:

- 1) Budowa i rozwój e-administracji - orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe. wyznaczony projekt strategiczny: digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej - kontynuacja procesów związanych z digitalizacją , przechowaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków.

2. Kapitał ludzki i społeczny - kierunek interwencji:

- 1) Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 roku:

Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe.

Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększenie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty

- *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 zwana SRKS* została przyjęta uchwałą nr 155 Rady ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach:

- a) obszar 1 : Współdziałanie - społeczeństwo obywatelskie;
- b) obszar 2: Kultura - tożsamość i postawy obywatelskie;
- c) obszar 3 : Kreatywność - potencjał kulturowy i kreatywny.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Projekt zakłada trzy cele szczegółowe strategii, które obejmują:

- a) Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami.
- b) Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez : tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenia i zachowania dzieł kultury, digitalizacji, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
- c) Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez : wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwójów kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

2. Gminny Program Opieki nad zabytkami a akty prawa wojewódzkiego

Program Opieki nad zabytkami Gminy Zdzeszowice zgodny jest z dokumentami wojewódzkimi o charakterze strategicznym:

a) Program opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2020-2023 (uchwała nr XX/190/2020 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 lipca 2020 r.).Program określa podstawy prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania realizacji programu, przedstawia charakterystykę i ocenę dziedzictwa kulturowego województwa, wyznacza główne cele i priorytety polityki województwa w zakresie dziedzictwa kulturowego oraz sposób ich realizacji, określa możliwości finansowania działań w latach 2020-2023.

Program opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2020-2023 ma na celu w szczególności:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

b) Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego (uchwała nr VI/54/2019 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 24 kwietnia 2019 r.). Plan wskazuje uwarunkowania, cele , kierunki i zasady rozwoju przestrzennego. Działania polityki opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej powinny być ukierunkowane na:

- zachowanie ciągłości dziedzictwa regionalnego;
- umiejętne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego;
- kształtowanie tożsamości regionalnej i budowanie klimatu społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

Celem tej polityki jest ochrona dziedzictwa kulturowego poprzez odpowiednie i świadome kształtowanie zrównoważonego rozwoju, ładu przestrzennego i tożsamości kulturowej w województwie. Realizacja polityki wymaga umiejętnego planowania przestrzeni i łączenia różnych funkcji zagospodarowania oraz prowadzenia odpowiedniej polityki uświadamiającej społeczeństwo o potrzebie zachowania materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu. Polityka opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej jest skierowana do:

- obszarów o cennych walorach krajobrazu i dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej,
- miast i miejscowości z cennymi układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zabytkami,
- pozostałych obszarów województwa.

V. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami prawa miejscowego.

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Zdieszowice 2021-2030 została przyjęta uchwałą nr XXIV/205/2020 Rady Miejskiej w Zdieszowicach z dnia 30 września 2020 r. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Zdieszowice jest nadrzędnym dokumentem planistyczny, gminy, który określa podstawowe kierunki rozwoju w perspektywie długookresowej. Dokument nakreśla wizję i misję Zdieszowic oraz cele strategiczne i plany operacyjne na najbliższe lata. strategia integruje plany rozwojowe i modernizacyjne, wynikające z wyzwań stojących przed samorządem. wypracowane założenia skupiają się na konieczności rozwiązania najbardziej dotkliwych problemów dotyczących mieszkańców oraz poprawy szeroko rozumianej jakości życia. Żaden z proponowanych projektów i programów rozwojowych bezpośrednio nie dotyczył zabytków.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Zdieszowice

Jako akt prawa miejscowego stanowi podstawę planowania przestrzennego oraz ustalania warunków zabudowy i zagospodarowania terenu w gminie.

Ma on wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia

zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcia inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy. W gminie Zdieszowice większość obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków) oraz stanowisk archeologicznych posiada dodatkową formę ochrony jaką są ustalenia ochrony w MPZP.

Dla obszaru Gminy Zdieszowice zostały opracowane następujące MPZP uchwalone każdorazowo przez Radę Miejską w Zdieszowicach:

- uchwała nr LII/419/2002 Rady Miejskiej w Zdieszowicach z dnia 10 października 2002 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zdieszowice;
- uchwała nr XXXI/208/96 r. Rady Miejskiej w Zdieszowicach z dnia 14 listopada 1996 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wyznaczonego obszaru w gminie Zdieszowice w obrębie sołectwa Januszkowice;
- uchwała nr XXXVI/243/97 r. Rady Miejskiej w Zdieszowicach z dnia 2 kwietnia 1997 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wyznaczonych obszarów w sołectwach Oleszka-Żyrowa-Jasiona w obrębie gminy Zdieszowice;
- uchwała nr XXIX/228/2020 Rady Miejskiej w Zdieszowicach z dn. 16 grudnia 2020 r. - w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Krępna;
- uchwała nr XXIX/229/2020 Rady Miejskiej w Zdieszowicach z dn. 16 grudnia 2020 r. - w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Rozwadza;

Obecnie w gminie Zdieszowice nie ma prawnie usankcjonowanych stref konserwatorskich, niemniej występujące tutaj zasoby kulturowe i krajobrazowe które proponuje się objąć ochroną konserwatorską.

2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu zachowania dóbr kultury na terenie Gminy Zdieszowice.

Gmina Zdieszowice położona jest w środkowo-wschodniej części województwa opolskiego, w powiecie krapkowickim, u podnóża Parku Krajobrazowego „Góry św. Anny”. Jest to gmina stosunkowo młoda, która prawa miejskie uzyskała dopiero w 1962 r. Wcześniej była to mała osada przylegająca do Odry o wdzięcznej nazwie Solownia, pochodzącej zapewne od soli, którą wraz z innymi towarami dostarczano tu łądem z Górnego Śląska i przeładowywano na tratwy płynące po Odrze do Opola, Wrocławia i dalej do Szczecina.

Zdieszowice - leżą we wschodniej części województwa opolskiego. Zdieszowice otrzymały prawa miejskie w 1962 roku. Początki Zdieszowic są mało znane, związane są ze starożytną osadą o nazwie Solownia – stara część miasta przylegająca do Odry. Prowadzony był tu przeładunek soli oraz innych towarów dostarczanych łądem z Górnego Śląska na tratwy pływające Odrą. Nazwa miejscowa Zdieszowice wywodzi się od imienia Zdziesz(a), będącego skróceniem XII – wiecznego imienia Zdzieszław. Pierwsza wzmianka o Zdieszowicach pochodzi z 1405 roku: Zduieszowicz, kolejna z 1484 roku: Zdziechowicz.

Pod wpływem niem. Deschowitz w 1845 roku pojawiła się forma Dzieszowice/Deschowitz, którą w 1936 roku zmieniono na Odertal (Dolina Odry).

W średniowieczu wieś ta przechodziła z rąk do rąk. Od 1615 roku jej właścicielami były kolejno hrabiowskie rody: von Redern, von Promnitz, Colonna (od połowy XVII wieku), von Nositz i Jockisch (po wojnach napoleońskich aż do końca XIX wieku).

W 1845 roku miejscowość ta uzyskała połączenie kolejowe z Opolem i Kędzierzynom (integralna część linii kolejowej Berlin – Wrocław – Wiedeń). Podjęte w II połowie XIX wieku próby

uprzemysłowienia wsi (wapienniki, cegielnia, gorzelnia, cukrownia) zakończyły się niepowodzeniem z powodu braku miejscowego surowca. Z tamtych czasów pochodzi najstarszy zabytek w Zdieszowicach, XIX-wieczna kaplica -dzwonnica z późnobarokową rzeźbą Jana Nepomucena z XVIII wieku, która znajduje się w starej części miasta, obecnie przy ul. Bolesława Chrobrego.

W roku 1929 i 1930 przystąpiono do przygotowania terenu pod budowę „Koksowni”. Teren ten był dawniej zalesiony i należał do Grafa Schaffgotscha. Dla urzędników „Koksowni” wybudowano mieszkania (obecnie stare bloki na ul. Korfantego i Kościuszki), a dla robotników domy (aktualnie Stare Osiedle oraz ul. Parkowa i Ogrodowa). Dla dzieci wybudowano szkołę (Szkoła Podstawowa nr 2), a w 1938 roku zbudowano przez siostry zakonne przedszkole (Przedszkole nr 1).

Dopiero budowa koksowni (z inicjatywy hrabiego von Schaffgotscha) w latach 1929-1932 przyczyniła się do podniesienia rangi tej miejscowości oraz do wzrostu liczby mieszkańców. Koniecznością stała się więc budowa kościoła, albowiem przybudowany w 1920 roku kościółek pw. św. Antoniego z Padwy do domu (obecnie mieści się tu urząd miejski), będącego własnością ks. Hawlitschki – proboszcza z Leśnicy, nie mógł już pomieścić wszystkich wiernych. Dotąd bowiem Zdieszowiczanie chodzili pieszo do oddalonego o 5 km kościoła parafialnego w Leśnicy. Z inicjatywy ks. Fryderyka Czernika w 1935 roku rozpoczęto (przy ul. Pokoju) budowę nowego, jednonawowego kościoła pw. św. Antoniego z kamienia wapiennego, którą ukończono w 1937 roku.

Został on zaprojektowany przez inż. Feliksa Hinssena z Berlina. Ciekawostką jest fakt, że wśród malowideł postaci świętych i wiernych na ścianie półokrągłego prezbiterium znajduje się podobizna hrabiny Johanny von Schaffgotsch, żony Johanna Antona, który wspierał finansowo budowę świątyni. Podczas bombardowania Zdieszowic w 1944 roku świątynia została poważnie uszkodzona. Po wojnie ją odbudowano, a w latach sześćdziesiątych odnowiono jej wnętrze.

Zdieszowice charakteryzują się również tym, że sąsiadują tu obok siebie duże nowoczesne zakłady przemysłowe, Park Krajobrazowy „Góra św. Anny oraz Obszar Chronionego Krajobrazu „Łęg Zdieszowicki”.

Niewiele jest takich miejsc w Polsce, gdzie walory przyrodnicze i kulturowe splatają się w jedno, stanowiąc krajobraz tak urzekająco piękny i niepowtarzalny.

Żyrowa – leży na północ od Zdieszowic u stóp zachodniego podnóża Góry Św. Anny. Po raz pierwszy wzmiankowana w 1302 roku w bulli papieża Bonifacego VIII jako Zirova, składająca dziesięcinę klasztorowi cystersów z Jemielnicy. Jej nazwa pochodzi od imienia Żyro (z 1198 roku). Niemieccy uczeni wywodzą tę nazwę od rośliny żyr zajęczy (przynęt zajęczy), która jest często spotykana w tej okolicy. Jak wynika ze źródeł historycznych, wieś należała początkowo do klasztoru cysterskiego z Jemielnicy, a potem do rodziny Żyrowskich, od której odkupił ją w 1631 roku – znany fundator klasztoru franciszkanów na Górze Św. Anny – hrabia Melchior Ferdynand Gaszyn. W Żyrowej magnat ten pozostawił po sobie stylowy, wczesnobarokowy pałac z lat 1631 - 1644 (gr.I), wchodzący w skład większego zespołu zabudowań.

Do zespołu pałacowego należy park dworski. Rozległy kompleks budynków założony jest wokół czworobocznych dziedzińców – pałacowego i gospodarczego – oddzielonego od siebie wąskim skrzydłem parawanowym z bramą przejazdową pośrodku.

Dwupiętrowy korpus główny wyraźnie góruje nad pozostałymi, znacznie niższymi od niego skrzydłami, jednak piękną sylwetką i wyważonymi proporcjami odznacza się zwłaszcza skrzydło frontowe, zaopatrzone aż w trzy wieże. Nad przejazdem piętrzy się czworoboczna wieża brama. Towarzyszą jej po bokach dwie ośmioboczne, częściowo wtopione w korpus, wieże narożne.

Dookoła dziedzińca pałacowego biegnie arkadowy krużganek. Do zespołu pałacowego prowadzi zabytkowa brama wjazdowa. Zabytkowy kompleks pałacowy otacza rozległy park o powierzchni 11,5 ha. Znajdują się w nim unikalne okazy flory takie jak: miłorząb dwuklapkowy, buk pospolity, pnący się po nim bluszcz pospolity, klon jaworowy, kasztan jadalny, pigwowiec japoński, choinka kanadyjska bądź daglezwia zielona, zawilec gajowy i żółty, śnieżyczka przebiśnieg i cebulica dwulistna.

W bezpośrednim sąsiedztwie pałacu wznosi się kościół filialny św. Mikołaja (gr.II) zbudowany około 1300 roku w stylu gotyckim, a powiększony i przekształcony w duchu barokowym w I połowie XVIII wieku. Wczesnogotyckie prezbiterium, którego struktura architektoniczna zachowała się w pierwotnym stanie, przypomina proste układy i rozwiązania stosowane w kościołach cysterskich. Jest ono nakryte sklepieniem krzyżowo – żebrowym z gładkimi zwornikami i profilowanymi żebrami, spływającymi na zworniki. Niespodzianką w żyrowskim kościele są również dwa obrazy z II połowy XVIII stulecia, zdobiące boczne ołtarze. Wyszły one spod pędzla znakomitego artysty śląskiego Franciszka Sebastiniego.

Świadkiem dawnej historii Żyrowej jest stary folwark „Leśnik” zwany Waldhofem z którego obecnie pozostały jedynie ruiny. W Żyrowej znajduje się również jedyna na Opolszczyźnie okrągła, dwu funkcyjna kapliczka – Studzionka, wzniesiona na początku XIX wieku. Studnia ta służy jednocześnie za kapliczkę przydrożną i jest to jedyny taki rodzaj zabytku na Śląsku Opolskim.

Na pobliskim cmentarzu znajduje się stara zabytkowa kaplica cmentarna w stylu klasycznym z I połowy XIX wieku. W centrum wsi, po lewej stronie widnieje kapliczka św. Jana Nepomucena – patrona dobrej spowiedzi, opiekuna mostów i obrońcy przed powodzią.

Jasiona - położona jest w połowie drogi z Gogolina na Górę Św. Anny. Jest najstarszą wsią w zdzieszowickiej gminie. Pierwsze ślady osadnictwa na terenie Jasiony pochodzą z okresu wpływów rzymskich, tj. pierwszych wieków naszej ery. Zostały one odkryte przypadkowo w 1971 roku. W dokumentach historycznych wieś wzmiankowana jest po raz pierwszy w 1285 roku jako Jassona, a jej nazwa pochodzi od nazwy gatunku drzewa jesion. Jednak pierwsze ślady osadnictwa na tym terenie pochodzą z okresu wpływów rzymskich, tj. pierwszych wieków naszej ery.

W centrum wsi znajduje się neobarokowy kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny, najcenniejszy obiekt zabytkowy architektury gotyckiej na Śląsku Opolskim i w Gminie Zdzieszowice. Przez długie lata stanowił on parafię nie tylko dla mieszkańców Jasiony, Żyrowej, Oleszki, Dąbrówki i Zakrzowa, ale i Obrowca, Rozwadzy oraz Krępnej.

W obecnym kształcie jasiońska świątynia została wzniesiona w 1911 roku przez parafian i właściciela żyrowskiego pałacu Johanna von Fracken-Sierstorff. Jednak jej początki datuje się na wiek XIV. Świadczy o tym ocalały fragment poprzedniej świątyni, zbudowanej z kamienia łamanego. Mowa tu o pierwotnym, dwuprzęsłowym prezbiterium, służącym obecnie za boczną kaplicę. Wnętrze prezbiterium nakryte jest sklepieniem krzyżowo – żebrowym z gładkimi zwornikami. Profilowane żebra sklepienia spływają w narożach na wsporniki z wizerunkami głów ludzi i zwierząt, a między przęsłami na wsporniki hermowe.

Na ścianach zachowała się polichromia gotycka z II połowy XIV stulecia, odsłonięta spod późniejszych warstw w 1912 roku, przedstawia ona cykl pasyjny. Spośród tych 600-letnich malowideł wyróżniają się zwłaszcza dwie kompozycje: Ukrzyżowanie i Sądu Ostatecznego. Znajdują się one w kręgu wpływów czeskich I połowy XIV wieku. W kościele dominuje barokowy wystrój. Na ostrym zakręcie wsi, przy rozdrożu, prowadzącym do Jasiony z Krępnej istnieje niewielka, murowana kapliczka z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej. Natomiast na wyjeździe ze wsi w kierunku Zakrzowa, zlokalizowana po lewej stronie jest kapliczka dziękczynna św. Teresy od Dzieciątka Jezus, wzniesiona przez mieszkańca wsi za szczęśliwy powrót z I wojny światowej.

Oleszka – rozciąga się w odległości 5 kilometrów na północ od Zdieszowic. Leży na trasie pieszych wędrówek na Górę św. Anny. Tereny tej wsi wchodzą w skład parku krajobrazowego, który ma na celu ochronę i zabezpieczenie istniejącej fauny i flory. Jest to malutka, z ponad siedemsetletnią tradycją wieś, której nazwa podobnie jak Jasiona, pochodzi od gatunku drzewa olcha albo olsza, zaś Oleszka oznacza małą osadę wśród olch. Jej nazwa po raz pierwszy została wymieniona w bulli papieża Bonifacego VIII w 1302 r. wśród wielu wsi, które składały cystersom z Jemielnicy dziesięcinę. W centrum wsi znajduje się neobarokowa kaplica pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny, zbudowana obok dawnej studni na górze, najprawdopodobniej w 1875 roku, kiedy to z Oleszki wyruszyła I procesja odpustowa na Górę św. Anny. W 1925 roku została przebudowana i wzbogacona o nawy boczne i wieżyczkę.

Rozwadza – wioska leży u stóp Góry św. Anny na starym szlaku handlowym, łączącym Koźle z Opolem. Tą drogą przechodziły w 1241 roku wojska tatarskie, a w 1807 r. oddziały napoleońskie. Po raz pierwszy jej nazwę zarejestrowano w 1302 roku jako Rosvatzha lub Rozwadze w bulli papieża Bonifacego VIII, wcześniej pojawia się w zapiskach kroniki cystersów z Jemielnicy w 1282 roku. Głowa kościoła zobowiązała wieś Rosvatzha do płacenia dziesięciny na rzecz klasztoru Cystersów w Gemelnitz (dawna nazwa dzisiejszej Jemielnicy). Nazwa tej miejscowości pochodzi najprawdopodobniej od staropolskiego imienia Rozwad (z 1155 roku). Dalsze wzmianki o wsi Rozwadza można znaleźć w Tablicy genealogicznej rodziny książęcej von Puckler w rodzinnym muzeum w Bad Muskau (pol. Mużaków) w Górnych Łużycach. Jak podaje to źródło, najmłodszy syn August Sylvus baron von Pückler, otrzymał od swojego ojca w 1680 roku liczne dobra leżące na śląsku w tym Rozwadzę.

To on był budowniczym dziś już mocno zniszczonego pałacu w stylu angielskim i kilkuhektarowego parku dworskiego założonego w 1804 roku, przez słynnego ogrodnika z rodziny Pücklerów - architekta parków w bad Muskau i Cottbus. W latach 1843 - 1872, kiedy to majątek rozwadzki wraz z zamkiem nabył Franz Grünert nastąpił dynamiczny rozwój tej wsi, albowiem nowy właściciel w 1854 roku wybudował cukrownię - trzeci co do wielkości zakład produkcyjny w powiecie strzeleckim Roswadze Zuckerfabrik am Sankt Annaberg dała zatrudnienie 150 robotnikom z Rozwadzy i okolic. W 1929 r. cukrownia zostaje przeniesiona do Ciężkowic koło Polskiej Cerekwi. Rozbiórką zabudowań kieruje Pan Reinhart.

Z uzyskanego z rozbiórki materiału budowlanego rozwadzka ludność buduje w latach 30-tych domki jednorodzinne. Były tu w tym czasie 3 młyny i gorzelnia. W latach 1855 -1861 miejscowy zamek przebudował Franz Eduard Brecht z Berlina. W 1881 r. pałac przechodzi do rąk hrabiego Alberta von Schwerten. Z jego inicjatywy przy wjeździe do Rozwadzy od strony Zdieszowic, na niewielkim wzniesieniu w roku 1888 zbudowano kościółek ewangelicki z kamienia wapiennego połączonego z czerwoną cegłą. Był to dar dziękczynny za szczęśliwy powrót z wojny francusko-pruskiej w latach 1871-1872. Grób fundatora, zmarłego w Rozwadzy w 1924 roku, wraz z okazałym obeliskiem znajduje się tuż przy wspomnianym kościele.

Obecnie kościółek jest własnością prywatną jednego z mieszkańców wsi. Po śmierci hrabiego, wdowa przekazała majątek wraz zamkiem skarbowi państwa pruskiego. Nowym użytkownikiem pałacu od 1938 r. jest pan Scholz. Od tego czasu rozpoczęła się parcelacja majątku. Znaczenie zamku, zbudowanego w 1861 r. upada a tym samym i wsi. Majątek podzielono na trzy części.

Na ziemiach rozwadzkich, należących kiedyś do zamku w latach 1938-1942 wybudowano nowe osiedle mieszkaniowe (Carlshof). Dzieci z tego osiedla uczęszczały do 1943 r. do szkoły w Rozwadzy.

Przy zamku mieści się park, który swym estetycznym wyglądem od 1804 do 1945r. był ozdobą wsi. W wyniku reformy nazewnictwa w całych Niemczech, została zamieniona nazwa miejscowości na Annengrund na okres 1936-1945. Po II- giej wojnie światowej, gdy Niemcy utraciły Śląsk na rzecz Polski wieś otrzymuje nazwę Rozwadza.

W roku 1945 na tutejsze tereny wkracza polska władza ludowa i od tego momentu rozpoczyna się okres totalnej dewastacji zamku i parku. W latach 1946-1967 zamkiem zarządza służba zdrowia, organizując w nim dom starców. Gdy zamek podupada służba zdrowia opuszcza go i przenosi dom starców do innej miejscowości.

Następnymi użytkownikami zamku są: Huta Pokój w Świętochłowicach, PGR, Urząd Miasta i Gminy w Zdieszowicach, a obecnie właściciel prywatny.

Od dawna ważnym elementem społeczności lokalnej jest kult św. Nepomucena, dlatego też w centrum wsi znajduje się murowana kapliczka z drewnianą figurą tego czeskiego świętego – patrona dobrej spowiedzi.

W wiosce w pięknym ceglany budynku znajduje się wzniesiona w 1912 roku miejscowa szkoła. W tym też roku została oddana do użytku remiza strażacka, zbudowana ze składek rzemieślników, kupców, fabrykantów i właścicieli ziemskich. Obecnie remiza została wyremontowana i prowadzone są w niej usługi gastronomiczne.

Krępna – usytuowana jest po prawej stronie rzeki Odry, 5 kilometrów od Zdieszowic. Nazwa tej miejscowości po raz pierwszy pojawia się ok. 1300 roku jako Crampna w księdze uposażeń biskupów wrocławskich w związku z uiszczaniem dziesięciny na rzecz kościoła w Otmęcie, zaś jej pochodzenie wiąże się ze staropolskim słowem krępa, które oznacza suchą wyniosłość, sterczącą ponad moczarami.

Ludzie osiedlali się w tym miejscu już epoce neolitu (ok. 4000-1800 r. p.n.e.), co związane było z życiodajną rzeką Odrą i dawnym szlakiem handlowym łączącym Koźle z Opolem.

Na przestrzeni wieków nazwa wsi zmieniała się, najpierw na Kampa w 1687 roku, potem – w 1845 roku na Krempla, która funkcjonowała aż do 1936 roku. W latach 1936-1945 przyjęła brzmienie niemieckie Ambach.

Obecna jej forma obowiązuje od 1949 roku, choć w języku potocznym mieszkańcy często używają formy Krampa.

Wioska niestety nie obfituje w zabytki. W centrum wsi przy głównej drodze po lewej stronie, od ponad 150 lat stoi kapliczka w stylu neoromańskim z krucyfiksem ludowym i obrazem św. Apostołów – Piotra i Pawła, ufundowanym przez parafian. Do momentu wybudowania kościoła pełniła ona rolę miejscowej dzwonnicy, oznajmiającej śmierć kogoś bliskiego lub pożar we wsi. Tu także przez dziesiątki lat odbywały się nabożeństwa majowe, różańcowe w październiku i msze odpustowe. Ponadto można wyróżnić parę mieszkalnych domów prywatnych, niosących ze sobą wartość zabytkową. Wszystkie istniejące budowle zabytkowe figurujące w Gminnej Ewidencji Zabytków są w stanie dobrym.

Januszkowice – są kolejną wsią położoną na szlaku handlowym Opole – Koźle, w obrębie gminy Zdieszowice. Po raz pierwszy zostało odnotowane w formie Januschkowitz w 1532 roku zaś jego nazwa wywodzi się od imienia Januszek (z 1394 roku). Integralną częścią Januszkowic są Wielmierzowice, leżące tuż przy głównej drodze. W jego centrum znajduje się stara kapliczka-dzwonnica z 1927 roku oraz krzyż z kapliczką Maryi z 1900 roku, upamiętniający śmierć córki jednego z mieszkańców. W wiosce znajdują się również ruiny wielmierzowickiego dworu.

W centrum Januszkowic znajduje się nowo wyremontowana kolejna kapliczka-dzwonnica. Jednak ponad wszystkim budowlami góruje Kościół pw. św. Błażeja (patrona chorób gardła i uszu) z 1934 roku. Budynek jest murowany, otynkowany, założony na planie prostokąta, jednonawowy.

Od zachodu nieco węższe, zamknięte ścianą prostą prezbiterium, po obu jego stronach prostokątne zakrystie okalające naroża nawy. Przy zakrystii południowej dobudówka mieszcząca przedsionek, przy niej aneks wejścia do piwnicy.

Od wschodu częściowo wtopiona w masyw nawy kwadratowa, czterokondygnacyjna wieża, przy niej prostokątne dobudówki, od płn. kaplica, od pld. klatka schodowa. Fasada poprzedzona prostokątnym, arkadowym podcieniem, arkady zamknięte łukiem pełnym. Kościół ma skromne cechy neobarokowe, jest przykładem architektury wiejskich kościołów Opolszczyzny. Kościół ma zachowaną oryginalną bryłę, formę oraz dekorację architektoniczną elewacji, jak również wyposażenie pochodzące z czasów budowy kościoła: trzy ołtarze, ambonę, chrzcielnicę, zespół rzeźb przyściennych, stacje drogi krzyżowej, zespół witraży, posadzki i stolarkę drzwiową. Pierwszy ołtarz główny został przywieziony z kościoła w Koźlu, chrzcielnica została ufundowana w 1936 r. przez mieszkańca wsi Józefa Grabietza jak również zespół witraży został ufundowany przez mieszkańców. W latach powojennych uległ modyfikacji ołtarz główny – zachowano dwie płaskorzeźbione sceny „Pokłon Trzech Króli” i „Św. Rodzina”, które wkomponowano w nową strukturę. We wnętrzu kościoła uwagę zwracają wcześniejsze elementy, zwłaszcza barokowa rzeźba św. Jana Nepomucena oraz feretron, na którym pojawia się przedstawienie św. Anny Samotrzeciej, wzorowane na cudownym wizerunku pochodzącym z założenia kalwaryjskiego na Górze św. Anny. Zabytki ruchome w kościele tworzą obiekty reprezentatywne dla sztuki epoki, w której powstały. Stanowią one integralną część wyposażenia wnętrza kościoła o walorach artystycznych i historycznych.

VI. Dokumentacja dóbr kultury w Gminie Zdieszowice z uwzględnieniem stanów własnościowych

Zabytki architektury i budownictwa występują na terenie całej gminy. Są to: kościoły, plebanie, budynki mieszkalne i gospodarcze, wiejskie aleje, założenia dworskie i parki. Zachowały one elementy pierwotnych układów urbanistycznych. W okresie powojennym stopień zachowania historycznie ukształtowanych układów zabudowy poszczególnych miejscowości nie uległ zasadniczym zmianom.

Ogólnie stan zachowania zabytków jest dobry. Obiekty sakralne, użytkowane zgodnie ze swym pierwotnym przeznaczeniem są zachowane w dobrym stanie. Systematycznie prowadzone są przy nich prace remontowe i konserwatorskie. Dobrym stanem zachowania cieszy się mała architektura w postaci kapliczek przydrożnych i cmentarnych, regularnie odnawiana przez miejscową ludność lub parafie. Podwyższają one walory estetyczne miejscowości, w której są położone. Stan zachowania domów mieszkalnych i gospodarczych jest zróżnicowany i w wielu przypadkach wymaga podjęcia prac remontowych. Z drugiej strony innym niebezpieczeństwem i działaniami budzącymi zastrzeżenia są remonty tych domów z użyciem współczesnych materiałów budowlanych, powodujące zatarcie ich unikatowych cech stanowiących o dawnych sposobach zdobienia i wykańczania. Wszystkie pałace z terenu gminy Zdieszowice są w rękach prywatnych właścicieli.

1. Gminna Ewidencja Zabytków

Gmina Zdieszowice posiada gminną ewidencję zabytków, która zgodnie z wymogami ma formę kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy Zdieszowice, objętych

równocześnie wojewódzką ewidencją zabytków prowadzoną przez Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Gminna ewidencja zabytków nie jest dokumentem zamkniętym, podlega uzupełnieniu i weryfikacji.

Ochroną konserwatorską objęte zostały także zespoły i obiekty ujęte w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków. Są to zespoły i obiekty o istotnych lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych.

Dla prac remontowych i modernizacyjnych, związanych z rozbudową i przebudową obiektów oraz dla prac rozbiórkowych prowadzonych przy zabytkach uwzględnionych w ewidencji należy uzyskać uzgodnienie wojewódzkiego konserwatora zabytków. Wojewódzka i gminna ewidencja zabytków architektury i budownictwa obejmuje różne obiekty nieruchome powstałe przed 1945 rokiem, w których późniejsza działalność nie zatarła cech świadczących o ich historycznym rodowodzie. Stanowią one charakterystyczne przykłady działalności budowlanej dawnych epok lub posiadają znaczące w skali lokalnej walory artystyczno-architektoniczne. Z terenu Gminy Zdieszowice ewidencja gminną objęto 73 obiekty – Tabela nr 1. Gminna Ewidencja Zabytków – zbiór kart adresowych przechowywanych w Urzędzie Miejskim w Zdieszowicach.

Tabela 1: Gminna Ewidencja Zabytków - kartoteka adresowa obejmuje następujące zabytki

Lp	Nazwa zabytku	Miejscowość	*	Nr ewid. działki	Adres zabytku
1	Kościół pw św. Błażeja	Januszkowice	R	389	ul. Kościelna 3
2	Kapliczka	Januszkowice		413	ul. Wolności
3	Kaplica cmentarna	Januszkowice		389	Cmentarz parafialny ul. Kościelna
4	Cmentarz	Januszkowice		389	ul. Kościelna
5	Dwór	Januszkowice		763/4	ul.. Młyńska 10
6	Dom	Januszkowice		308	ul. Kościelna 14
7	Dom	Januszkowice		404/4	ul. Wolności 33
8	Dom	Januszkowice		382	ul. Wolności 34
9	Dom	Januszkowice		379/1	ul. Wolności 36
10	Kaplica-dzwonnica	Januszkowice		37	przy głównej drodze przejazdowej
11	Dom	Januszkowice		14	ul. Wolności 73
12	Kościół pw św. Marii Magdaleny	Jasiona	R	96	ul. Myśliwca 72
13	Cmentarz	Jasiona		511 i 509	ul. Polna
14	Plebania	Jasiona		95	ul. Myśliwca 4
15	Kapliczka	Jasiona		126/4	ul. Główna 1
16	Kapliczka Maryjna	Jasiona		332	ul. Główna 29
17	Dom	Jasiona		170	ul. Główna 5
18	Spichlerz	Jasiona		170	ul. Główna 5

19	Dom	Jasiona		186	ul. Główna 15
20	Dom	Jasiona		203	ul. Główna 18
21	Dom	Jasiona		195	ul. Główna 31
22	Mogiły powstańców śląskich (na cmentarzu katolickim)	Jasiona	R	511 i 509	ul. Polna
23	Budowla gospodarcza	Krępna		186/5	ul. Zdieszowicka 21
24	Budynek gospodarczy	Krępna		183	ul. Zdieszowicka 25
25	Dom	Krępna		65/2	ul. Zdieszowicka 46
26	Dom	Krępna		166	ul. Zdieszowicka 28
27	Kapliczka	Krępna		140/1	Przy głównej drodze przejazdowej
28	Kapliczka	Oleszka		563	w centrum wsi
29	Dom	Oleszka		140	ul. Wiejska 8
30	Dom	Oleszka		139	ul. Wiejska 12
31	Kościół Ewangelicko-Augsburski	Rozwadza		804	ul. św. Anny (Pstrowskiego)
32	Kapliczka św. Nepomucena	Rozwadza		424	ul. Korfantego
33	Pałac	Rozwadza	R	282/4	ul. Parkowa
34	Park przypałacowy	Rozwadza	R	282/7	ul. Parkowa
35	Stara Remiza Straży Pożarnej	Rozwadza		259/4	ul. Korfantego 33a
36	Dom	Rozwadza		236/2	ul. Korfantego 7
37	Dom	Rozwadza		245	ul. Korfantego 21
38	Dom	Rozwadza		246	ul. Korfantego 23
39	Budynek szkoły	Rozwadza		738/3	ul. Szkolna 3
40	Budynek szkoły	Rozwadza		738/3	ul. Szkolna 5
41	Dom	Rozwadza		743	ul. Szkolna 7
42	Kościół pw. św. Antoniego	Zdzieszowice		212	ul. Pokoju 1
43	Kościół pw. św. Antoniego (kościół filialny)	Zdzieszowice		152/2	ul. Bolesława Chrobrego 32
44	Cmentarz	Zdzieszowice		1696/1	ul. Solownia
45	Mogiła zbiorowa powstańców śląskich (na cmentarzu katolickim)	Zdzieszowice	R	1696/1	ul. Solownia
46	Kapliczka - dzwonnica	Zdzieszowice		239	ul. Bolesława Chrobrego
47	Pałac z parkiem	Zdzieszowice	R	84/17	ul. Parkowa 10

48	Budynek Urzędu Miejskiego	Zdzieszowice		151	ul. Bolesława Chrobrego 34
49	Budynek Szkoły Podstawowej nr 2 w Zdzieszowicach	Zdzieszowice		692/2	Plac 1 Maja 1
50	Dom	Zdzieszowice		190/1	ul. Dworcowa 12
51	Dom	Zdzieszowice		362/6	ul. Filarskiego 17
52	Odfenolownia, ob. Szatnie i dział zaopatrzenia pracowniczego	Zdzieszowice		1215/33	Zakłady Koksownicze
53	Baterie koksownicze nr 1 i 2	Zdzieszowice		1215/33	Zakłady Koksownicze
54	Budynek siłowni i kotłowni	Zdzieszowice		1215/33	Zakłady Koksownicze
55	Budynek Administracyjny, tzw. „Stary biurowiec”	Zdzieszowice		1215/33	Zakłady Koksownicze
56	Budynek socjalny	Zdzieszowice		1215/33	Zakłady Koksownicze
57	Benzolownia, ob. warsztat naprawczy	Zdzieszowice		1215/33	Zakłady Koksownicze
58	Magazyn amoniakalnej, ob. magazyn model	Zdzieszowice		1215/33	Zakłady Koksownicze
59	Amoniakalnia, ob. warsztaty brygady remontów terenowych	Zdzieszowice		1215/33	Zakłady Koksownicze
60	Kościół pw św. Mikołaja	Żyrowa	R	463	ul. Ogrodowa 14
61	Układ ruralistyczny	Żyrowa			Żyrowa
62	Cmentarz	Żyrowa		356	ul. Domańskiego
63	Kapliczka cmentarna	Żyrowa		356	Cmentarz parafialny
64	Kapliczka św. Nepomucena	Żyrowa		495	ul. Wojska Polskiego
65	Studnia	Żyrowa		500	ul. Wojska Polskiego
66	Pałac	Żyrowa	R	462	ul. Korfantego 5
67	Brama wjazdowa	Żyrowa		500	ul. Korfantego
68	Park pałacowy	Żyrowa	R	462	przy pałacu
69	Budynki gospodarcze na zapleczu pałacu I	Żyrowa		462	w otoczeniu pałacu
70	Budynki na zapleczu pałacu II	Żyrowa		462	w otoczeniu pałacu
71	Budynki na zapleczu	Żyrowa	R	462	w otoczeniu pałacu

	pałacu III – Kuźnia				
72	Budynki gospodarcze na zapleczu pałacu IV	Żyrowa		462	w otoczeniu pałacu
73	Brama wjazdowa na folwark	Żyrowa		42	ul. Ogrodowa
74	Budynek folwarczny	Żyrowa	R	42	na terenie folwarku
75	Budynek gospodarczo-folwarczny	Żyrowa	R	42	na terenie folwarku
76	Stajnia folwarczna	Żyrowa	R	42	na terenie folwarku
77	Budynek straży pożarnej	Żyrowa		490/2	ul. Wojska Polskiego 14

Tabela 2: Wykaz obiektów skreślonych z dotychczasowej ewidencji zabytków

L p	Miejscowość	Obiekt	Adres, lokalizacja	Przyczyna skreślenia
1	Zdzieszowice	Gorzelnia	ul. Fabryczna 61	rozbiórka
2	Krępna	dom	ul. Zdzieszowicka 21	rozbiórka
3	Krępna	dom	ul. Zdzieszowicka 26	rozbiórka
4	Oleszka	czworak	Oleszka- Dalnie	rozbiórka
5	Oleszka	dom	ul. Wiejska 49	rozbiórka
6	Rozwadza	sklep-dom	ul. Korfantego 26	rozbiórka
7	Rozwadza	dom	ul. Korfantego 17	rozbiórka

2. Obiekty i zespoły zabytkowe wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.

Obiekty, zespoły i założenia wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej, wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Odnośnie obiektów zabytkowych obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad względami wynikającymi z działalności inwestycyjnej.

Wszelkie działania podejmowane przy zabytkach wymagają pisemnego pozwolenia Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu.

Tabela3: Wykaz obiektów nieruchomości znajdujących się w Rejestrze Zabytków Województwa Opolskiego

Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Rejestr zabytków
Januszkowice	Kościół parafialny pw. św. Błażeja		104/2009 z 24.09.2009 r.
Jasiona	Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny	Poł. XIV w. 1911 r.	833/64 z 05.05.1964 r. 118/2010 z 27.05.2010 r.
	Mogiły powstańców	1919-1921	196/88 z 10.10.1988 r.

	śląskich (na cmentarzu katolickim)		
Rozwadza	Zespół Pałacowy: Pałac	XIX w.	1007/65 z 05.07.1965 r.
	Zespół Pałacowy: Park	I połowa XIX w.	127/85 z 03.07.1985 r.
Zdzieszowice	Park z budynkiem pałacowym	4 ćw. XIX w.	188/88 z 07.11.1988 r.
	Mogiła zbiorowa powstańców śląskich (na cmentarzu katolickim)	1919-1921	162/87 z 17.09.1987 r.
Żyrowa	Kościół parafialny pw. św. Mikołaja	1300 1 połowa XVIII w.	844/64 z 07.05.1964 r.
	Zespół pałacowy: Pałac Park	XVII-XIX w. 1940-1850	404/58 z 15.06.1958 r. 117/85 z 14.02.1985 r. 837/64 z 6.05.1964 r.
	Folwark (6 budynków mieszkalnych, 3 budynki gospodarcze (obora i chlewnia))	XIX w.	837/64 z 06.05.1964 r.
	Kuźnia	k. XIX w.	2019/76 z 23.08.1976 r.
	Zespół pałacowy: czworak	II połowa XVIII	837/64 z 6.05.1964 r.

Tabela 4: Wykaz obiektów zabytkowych ruchomych ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków Województwa Opolskiego

Lp	Miejscowość	obiekt	adres	uwagi
1	Żyrowa	Kapliczka	Kapliczka przy drodze	
2	Żyrowa	Figurka – Madonna z Dzieciątkiem	Przy kościele fil. pw. św. Mikołaja	
3	Żyrowa	Krzyż	Przy kościele fil. pw. św. Mikołaja	
4	Jasiona	Wyposażenie kościoła pw. św. Marii Magdaleny	ul. Myśliwca 4, Jasiona	KS. B.t.II182-1-37-10 z dn. 16.02.2010 r.
5	Januszkowice	Wyposażenie Kościoła pw. św. Błażeja	ul. Kościelna 3b, Januszkowice	Ks.B.t.II-162/1-22/09 z dn. 17.07.2009 r.

3. Stanowiska archeologiczne

Gminny zasób wartości kulturowych podlegających ochronie uzupełnia 153 stanowiska archeologiczne z czego 14 figuruje w rejestrze zabytków.

Tabela 5: Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

Lp	Miejscowość	Nr stanowiska	Typ stanowiska	chronologia	Nr rej. zabytków	lokalizacja
1	Januszkowice	16	Osada	Epoka kamienia, kultura łużycka (halsztat), wczesne średniowiecze (IX-XI w.), średniowiecze (XIV-XV w.)	A-634/84	dz. nr 612
		4	Osada	Kultura łużycka, średniowiecze	A-635/84	dz. nr 470/3, 469
2	Jasiona	4	Osada	Okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze	A-528/80	dz. nr 170
3	Kępna	44	Osada	Średniowiecze (XIII-XIV w.)	A-591/81	dz. nr 171, 174, 175/5
		46	Osada	Średniowiecze (XIII-XIV w.)	A-726/86	dz. 444, 445, 446, 447
		47	Osada	Neolit, średniowiecze (XIV-XV w.)	A-724/86	dz. 538, 539
		49	Osada	Kultura przeworska (okres wpływów rzymskich), wczesne średniowiecze (X w.)	A-731/86	dz. 464
		51	Osada	Paleolit schyłkowy, neolit, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze, średniowiecze	A-598/81	dz. 544/1 i 545/3
		9	Osada	Wczesne średniowiecze (IX-X w.)	A-725/86	dz. 567
4	Rozwadza	13	Osada	Kultura lendzielska, wczesne średniowiecze	A-637/84	643/3
		9	Osada	neolit	A-652/84	dz. 645, 646, 647, 648
5	Zdzieszowice	6	osada	Neolit (kultura ceramiki wstęgowej rytej), kultura przeworska (późny okres wpływów rzymskich), średniowiecze (XIV – XV w.)	A-612/84	dz. 1881, 1883, 1884, 1886
		9	obozowisk, osady	Paleolit, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze	A-616/84	Dz. nr 1913, 1916/2, 1914

6	Żyrowa	23	Osada	Średniowiecze (XIV w.)	A-687/85	dz. 152
---	--------	----	-------	------------------------	----------	---------

Tabela 6: Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Lp	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	obiekt	uwagi
1	Zdzieszowice	1	Osada z okresu paleolitu	Teren obecnie zabudowany
2	Zdzieszowice	2	Osada z epoki kamieni	Obecnie nie istnieje
3	Zdzieszowice	3	Punkt osadniczy z epoki kamienia	Teren obecnie zabudowany
4	Zdzieszowice	4	Punkt osadniczy z okresu późnego neolitu	Obecnie nie istnieje
5	Zdzieszowice	5	Ślady osadnictwa cyklu wstęgowego (neolit)	
6	Zdzieszowice	7	Ślady osadnictwa cyklu wstęgowego (neolit)	
7	Zdzieszowice	8	Ślady osadnictwa kultury przeworskiej (okres rzymski)	Teren obecnie zabudowany
8	Zdzieszowice	10	Punkt osadniczy (epoka kamienia)	Teren obecnie zabudowany
9	Zdzieszowice	11	Ślady osadnictwa cyklu wstęgowego (neolit)	
10	Zdzieszowice	12	Ślady osadnictwa z epoki kamienia, osada kultury przeworskiej (okres rzymski), osada średniowieczna (XIV-XVI w.)	
11	Zdzieszowice	13	Punkt osadniczy kultury przeworskiej	
12	Zdzieszowice	14	Stanowisko z epoki kamienia	Funkcja nie określona, obecnie nie istnieje
13	Zdzieszowice	15	Ślady osadnictwa z epoki kamienia	
14	Zdzieszowice	16	Ślady osadnictwa (neolit)	
15	Żyrowa	1	Ślady osadnictwa (neolit)	
16	Żyrowa	2	Osada z epoki kamienia, ślady osadnictwa (pradzieje)	
17	Żyrowa	3	Stanowisko z epoki kamienia	Funkcja nieokreślona
18	Żyrowa	4	Stanowisko z epoki brązu, ślady osadnictwa (pradzieje), ślady osadnictwa (późne średniowiecze)	
19	Żyrowa	5	Osada z epoki kamienia	
20	Żyrowa	6	Stanowisko z epoki kamienia	Funkcja nie określona
21	Żyrowa	7	Ślady osadnictwa (neolit)	
22	Żyrowa	8	Osada (neolit), osada kultury przeworskiej (okres rzymski)	
23	Żyrowa	9	Osada kultury przeworskiej (okres rzymski)	

24	Żyrowa	10	Stanowisko z II-II w. i XIII w.	Funkcja nieokreślona
25	Żyrowa	11	Ślad osadnictwa (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
26	Żyrowa	12	Stanowisko z wczesnego średniowiecza, pradzieje	Funkcja nieokreślona, brak dokładnej lokalizacji
27	Żyrowa	13	Ślad osadnictwa z epoki kamienia	Brak dokładnej lokalizacji
28	Żyrowa	14	Ślad osadnictwa z epoki kamienia	Brak dokładnej lokalizacji
29	Żyrowa	15	Stanowisko z późnego średniowiecza	Funkcja nieokreślona, brak dokładnej lokalizacji
30	Żyrowa	16	Ślad osadnictwa (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
31	Żyrowa	17	Ślad osadnictwa (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
32	Żyrowa	18	Ślad osadnictwa kultury przeworskiej (okres rzymski), osada średniowieczna (XIV-XV w.)	
33	Żyrowa	19	Ślad osadnictwa (neolit)	
34	Żyrowa	20	Ślad osadnictwa (wczesne średniowiecze XI – XII w.)	
35	Żyrowa	21	Ślad osadnictwa XIV- XV w.	
36	Żyrowa	22	Osada średniowieczna XIV-XV w.	
37	Żyrowa	24	Ślad osadnictwa (neolit), osada średniowiecze XIV – XV w.	
38	Żyrowa	25	Osada średniowieczna XIV w.	
39	Żyrowa	26	Punkt osadniczy (mezolit i okres późnolateński), osada średniowieczna XIV-XV w.)	
40	Oleszka	1	Punkt osadnictwa wczesnośredniowiecznego i średniowiecznego	
41	Oleszka	2	Punkt osadnictwa wczesnośredniowiecznego	Brak dokładnej lokalizacji
42	Oleszka	3	Ślad osadnictwa (neolit)	
43	Oleszka	4	Punkt osadnictwa (epoka kamienia), osada łużycka (epoka brązu)	
44	Oleszka	5	Punkt osadniczy (mezolit), punkt osadnictwa kultury starożytnej	
45	Oleszka	6	Osada średniowieczna XIV w.	
46	Rozwadza	1	Ślad osadnictwa (mezolit, neolit)	
47	Rozwadza	2	Punkt osadniczy (neolit)	
48	Rozwadza	3	Osada (mezolit - neolit)	
49	Rozwadza	4	Osada (epoka kamienia)	
50	Rozwadza	5	Ślad osadnictwa (neolit)	
51	Rozwadza	6	Stanowisko z okresu neolitu	Funkcja nieokreślona
52	Rozwadza	7	Obozowisko (mezolit), osada (pradzieje)	

53	Rozwadza	8	Ślad osadnictwa (neolit), cmentarzysko z lat 1618-1648	Brak dokładnej lokalizacji
54	Rozwadza	10	Ślad osadnictwa (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
55	Rozwadza	11	Ślad osadnictwa (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
56	Rozwadza	12	Ślad osadnictwa	
57	Rozwadza	14	Punkt osadniczy (neolit), osada średniowieczna (XIV w.) , osada starożytna	
58	Rozwadza	15	Ślad osadnictwa (neolit), punkt osadniczy kultury średniowiecznej (XIV w.)	
59	Rozwadza	16	Osada średniowieczna XIV w.	
60	Rozwadza	17	Ślad osadnictwa (środkowy paleolit)	
61	Rozwadza	18	Ślady osadnictwa (neolit i wczesne średniowiecze), osada średniowieczna (XIV w.)	
62	Rozwadza	19	Ślad osadnictwa (epoka kamienia) osada średniowieczna (XIV w.)	
63	Rozwadza	20	Ślad osadnictwa (epoka kamienia), osada średniowieczna (XIV w.)	
64	Rozwadza	21	Ślad osadnictwa (neolit)	
65	Rozwadza	22	Ślad osadnictwa (neolit), osada średniowieczna XIII-XIV w.	
66	Rozwadza	23	Osada średniowieczna XIV w.	
67	Rozwadza	24	2 paleniska	
68	Krępna	1	Ślad osadnictwa (neolit)	
69	Krępna	2	Punkt osadniczy (neolit)	
70	Krępna	3	Ślad osadnictwa (neolit)	
71	Krępna	4	Punkt osadniczy (OWR)	
72	Krępna	5	Punkt osadniczy (średniowiecze)	
73	Krępna	6	Cmentarzysko (OWR) Obecnie wysypisko śmieci	
74	Krępna	7	Ślad osadnictwa (OWR, średniowiecze)	
75	Krępna	8	Punkt osadniczy (kultura przeworska, OWR)	
76	Krępna	10	Punkt osadniczy (XII-XIII w.)	Brak dokładnej lokalizacji
77	Krępna	11	Punkt osadniczy (wczesne średniowiecze)	Brak dokładnej lokalizacji
78	Krępna	12	Ślad osadnictwa	Brak dokładnej lokalizacji
79	Krępna	14	Punkt osadniczy (XIII w.)	Brak dokładnej lokalizacji
80	Krępna	15	Cmentarzysko (średniowiecze)	

81	Krępna	16	Ślad osadnictwa (epoka kamienia), punkt osadniczy (średniowiecze)	
82	Krępna	17	Ślad osadnictwa (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
83	Krępna	18	Punkt osadniczy (wczesne średniowiecze)	Brak dokładnej lokalizacji
84	Krępna	19	Punkt osadniczy (OWR I-IV w.)	Brak dokładnej lokalizacji
85	Krępna	20	Punkt osadniczy (OWR)	Brak dokładnej lokalizacji
86	Krępna	21	Ślad osadnictwa (epoka brązu)	Brak dokładnej lokalizacji
87	Krępna	22	Punkt osadniczy (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
88	Krępna	23	Osada (OWR)	Brak dokładnej lokalizacji
89	Krępna	24	Ślady osadnictwa (epoka kamienia)	Brak dokładnej lokalizacji
90	Krępna	25	Osada kultury przeworskiej (OWR)	Brak dokładnej lokalizacji
91	Krępna	26	Punkt osadniczy (epoka kamienia)	Brak dokładnej lokalizacji
92	Krępna	27	Punkt osadniczy (OWR)	Brak dokładnej lokalizacji
93	Krępna	28	Punkt osadniczy (średniowiecze)	Brak dokładnej lokalizacji
94	Krępna	29	Punkt osadniczy (późny OWR)	Brak dokładnej lokalizacji
95	Krępna	30	Ślady osadnictwa (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
96	Krępna	31	Ślady osadnictwa (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
97	Krępna	32	Ślady osadnictwa (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
98	Krępna	33	Ślady osadnictwa (neolit)	
99	Krępna	34	Ślad osadnictwa	Brak dokładnej lokalizacji
100	Krępna	35	Punkt osadniczy (wczesne średniowiecze)	Brak dokładnej lokalizacji
101	Krępna	36	Ślad osadnictwa (epoka brązowa)	Brak dokładnej lokalizacji
102	Krępna	37	Ślad osadnictwa (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
103	Krępna	38	Ślad osadnictwa (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
104	Krępna	39	Ślad osadnictwa (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
105	Krępna	40	Punkt osadniczy (kultura przeworska, OWR III w.), cmentarzysko (okres wędrówki ludów)	Brak dokładnej lokalizacji
106	Krępna	41	Ślad osadnictwa (epoka brązu)	Brak dokładnej lokalizacji
107	Krępna	42	Punkt osadniczy epoka brązu	Brak dokładnej lokalizacji
108	Krępna	43	Punkty osadnicze (epoka brązu i XI-XII w.)	Brak dokładnej lokalizacji
109	Krępna	45	Ślad osadnictwa (neolit), punkt osadniczy (średniowiecze XIV w.)	
110	Krępna	48	Ślad osadnictwa 9kultura przeworska, okres późnorzymski), punkt osadniczy (średniowiecze)	
111	Krępna	50	Ślad osadnictwa (neolit, okres rzymski, średniowiecze)	

112	Krępna	52	Osada (neolit)	
113	Jasiona	1	Ślad osadnictwa (epoka kamienia), osada (kultura przeworska, okres wpływów rzymskich)	
114	Jasiona	2	Punkt osadniczy (epoka kamienia)	
115	Jasiona	3	Ślad osadnictwa (epoka kamienia środkowego)	
116	Januszkowice	1	Punkt osadniczy	Brak dokładnej lokalizacji
117	Januszkowice	2	Ślad osadnictwa (neolit)	Brak dokładnej lokalizacji
118	Januszkowice	3	Osada IX – X w.	Brak dokładnej lokalizacji
119	Januszkowice	5	Osada (okres wędrówki ludów IV – V w.)	
120	Januszkowice	6	Ślad osadnictwa (kultura łużycka, halsztat, pradzieje, średniowiecze XIII-XIV w.)	
121	Januszkowice	7	Osada (średniowiecze XIV-XV w.)	
122	Januszkowice	8	Ślad osadnictwa kultury przeworskiej (pradzieje), osada (średniowiecze XII-XIV w.)	
123	Januszkowice	9	Osada (średniowiecze XIV-XV w.)	
124	Januszkowice	10	Ślad osadnictwa (kultura przeworska, późny okres rzymski), osada (średniowiecze XIV – XV w.)	
125	Januszkowice	11	Ślad osadnictwa (kultura przeworska, okres wpływów rzymskich – faza C2-C3), osada (średniowiecze XIV-XV w.)	
126	Januszkowice	12	Ślad osadnictwa (pradzieje), osada (średniowiecze XIII-XIV)	
127	Januszkowice	13	Osada (średniowiecze XIV-XV w.)	
128	Januszkowice	14	Ślad osadnictwa (epoka kamienia, neolit) osada, (pradzieje, średniowiecze XIII-XIV w.)	
129	Januszkowice	15	Osada (średniowiecze XIV- XV w.) ślady osadnictwa (kultura przeworska, mezolit, okres wpływów rzymskich), osada (średniowiecze XIII-XV w.)	
130	Januszkowice	17	Ślady osadnictwa (kultura przeworska, mezolit, okres wpływów rzymskich), osada (średniowiecze XIII-XV w.)	
131	Januszkowice	18	Osady (kultura przeworska, okres wpływów rzymskich, średniowiecze XIII-XV w.)	
132	Januszkowice	19	Osada (średniowiecz4e XIV-XV w.	

			śląd osadnictwa (pradzieje)	
133	Januszkowice	20	Osada (średniowiecze XIV-XV w.)	
134	Januszkowice	21	Śląd osadnictwa (pradzieje), osada (średniowiecze XIII-XIV w.)	
135	Januszkowice	22	Osada (kultura łużycka, epoka brązu), śląd osadnictwa (średniowiecze XII-XIV w.)	
136	Januszkowice	23	Śląd osadnictwa (pradzieje), osada (średniowiecze XIII-XIV w.)	
137	Januszkowice	24	Śląd osadnictwa (pradzieje), osady (kultura przeworska, okres rzymski, średniowiecze XIII-XIV w.)	
138	Januszkowice	25	Osada (neolit), śląd osadnictwa (kultura przeworska), punkt osadniczy (wczesne średniowiecze)	
139	Januszkowice	26	Punkt osadniczy (średniowiecze)	Brak dokładnej lokalizacji

Potwierdzone w terenie stanowiska archeologiczne należy otoczyć szczególną opieką, inwestycje w obszarze stanowiska lub bezpośrednio przy nim są dozwolone pod warunkiem przeprowadzenia badań archeologicznych.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych ustala się:

- wszelkie inwestycje powinny być w miarę możliwości lokalizowane poza stanowiskami archeologicznymi;
- obowiązek pierwszeństwa działań związanych z ochroną stanowiska archeologicznych wobec wszelkich przedsięwzięć budowlanych i ziemnych (budów, robót instalacyjnych, gazociągów, wodociągów, kabli energetycznych i telefonicznych, tworzenie nowych wyrobisk kruszywa i składowiska odpadów oraz innych prac ziemnych);
- obowiązek prowadzenie pod nadzorem archeologicznym wszelkich prac ziemnych w obrębie stanowiska archeologicznego oraz w jego otoczeniu;
- zakaz naruszania stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej (grodziska, kurhany, wały itp);
- stosowanie wymogów wynikających z przepisów odrębnych przy każdorazowym znalezisku archeologicznym.

VII. Zasady ochrony zabytków

Na obszarze miasta i gminy Zdieszowice ochronie kulturowej na podstawie przepisów odrębnych podlegają:

- a) obiekty i obszary zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa opolskiego;
- b) stanowiska archeologiczne wpisane do spisu zabytków województwa opolskiego;
- c) zabytki znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Rejestr zabytków oraz wykaz obiektów objętych ochroną konserwatorską podlega sukcesywnej weryfikacji i uzupełnieniom.

Ustala się następujące zasady ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków i podlegających ochronie konserwatorskiej na terenie gminy Zdieszowice:

- wszystkie działania związane z obiektami wpisanymi do rejestru zabytków lub znajdującymi się w strefie ochrony konserwatorskiej w tym zmian funkcji i przeznaczenia wymagają uzyskania zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- parki wpisane do rejestru zabytków i podlegające ochronie konserwatorskiej muszą być użytkowane przez użytkownika w sposób wykluczający ich dewastację
- na terenie parków wpisanych do rejestru zabytków wprowadza się zakaz wyrębu oraz dokonywania nowych nasadzeń drzew bez zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- obiekty o wartościach zabytkowych należy poddać restauracji i modernizacji z zachowaniem obecnej i projektowanej funkcji do wartości obiektu;
- nowa zabudowa w sąsiedztwie obiektów zabytkowych winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i brył zabudowy przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej. Nie może ona dominować nad zabudową historyczną, wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne;
- na terenie cmentarza należy prowadzić działania mające do zachowania nagrobków,. Dla terenów przylegających do granicy cmentarza należy przyjąć zasadę zagospodarowania zapewniającą właściwą jego ekspozycję.

W przypadku obiektów archeologicznych wszelkie działania prowadzi się w obrębie następujących stref:

- strefa „W” – obejmująca stanowiskiem obiekty wpisane do rejestru zabytków z przeznaczeniem do trwałego zachowania wraz z krajobrazem kulturowym, którego część stanowią.

Wszelka działalność inwestycyjna w obrębie strefy podlega uzgodnieniu z opolskim wojewódzkim konserwatorem zabytków na etapie planowania, projektowania i wykonawstwa i jest podporządkowana wytycznymi OWKZ;

- strefa archeologicznej – strefa archeologicznej ochrony konserwatorskiej obejmująca stanowisko lub stanowiska archeologiczne (ślady osadnictwa, osady, cmentarzyska, stanowiska produkcyjne) zdefiniowane w art. 3 pkt 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 z późn. zm.) i objęte ochroną prawną na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 3 tej ustawy, znane z badań Archeologicznych zdjęcia Polski, danych bibliograficznych i archiwalnych oraz inspekcji w terenie faktów osadniczych na krajobraz kulturowy. Strefa wprowadza zakaz dewastacji terenu poprzez wybiórkę piasku i analogiczne formy zmiany ukształtowania. Wszelka działalność inwestycyjna w obrębie stref podlega uzgodnieniu z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na etapie planowania, projektowania i wykonawstwa i jest podporządkowana wytycznym OWKZ.

VIII Główne cele i zadania polityki gminnej związane z ochroną zabytków

- 1) bieżące uaktualnianie gminnej ewidencji zabytków wynikające ze zmianą stanu faktycznego;
- 2) uzupełnianie kart ewidencyjnych o uzyskane dane i dokumentacje fotograficzną;
- 3) udostępnianie informacji o zabytkach z terenu gminy Zdieszowice w postaci papierowych kart ewidencyjnych jak i na stronach internetowych w wersji elektronicznej;
- 4) objęcie ochroną konserwatorską w MPZP wszystkich obiektów ujętych w GEZ;
- 5) okresowe przeglądy stanu zachowania i sposobu wykorzystania zabytków w Gminie Zdieszowice oraz egzekwować zapisy zawarte w MPZP;
- 6) wykorzystanie zasobów zabytkowych i walorów kulturowo-przyrodniczo-historycznych gminy;

- 7) działalność promocyjna, edukacyjna i kulturalna zwiększająca świadomość mieszkańców oraz gości np. poprzez zamieszczenie danych o zabytkach w broszurach gminy;
- 8) pomoc Grupom Odnowy Wsi z terenu gminy Zdieszowice w inwentaryzowaniu i utrwalaniu zasobów zabytkowych na terenie ich miejscowości;
- 9) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy;
- 10) podejmowanie rozwiązań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i inwestycyjnych;
- 11) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 12) uwzględnienie wydatków na ochronę zabytków w budżecie gminy;
- 13) dotacje z budżetu gminy na prace konserwatorskie i restauratorskie przy najcenniejszych zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
- 14) promocja dziedzictwa kulturowego zwłaszcza zabytków w rozwoju turystyki;
- 15) wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 16) rozpowszechnianie informacji na temat obiektów ujętych w GEZ.

Realizowane kierunki działania skupiają się na następujących priorytetach:

- dbałość o obiekty sakralne jak również obiekty pałacowe poprzez udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
- podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego Gminy Zdieszowice.

IX. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Rada Miejska w uchwale budżetowej określa wysokość środków przeznaczonych na dotację na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na terenie gminy Zdieszowice. Wydatkowanie środków odbywa się zgodnie z uchwałą nr LII/333/06 Rady Miejskiej w Zdieszowicach z dnia 12 września 2006 r. w sprawie dotacji na prace konserwatorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Zgodnie z ww uchwałą dotacje dz budżetu Gminy Zdieszowice mogą być udzielane podmiotom niezaliczonym do sektora finansów publicznych i nie działających w celu osiągnięcia zysku, posiadających tytuł prawny do zabytku:

- usytuowanego na terenie gminy Zdieszowice;
- wpisanego do rejestru zabytków;
- ogólnodostępnego dla mieszkańców i turystów.

Uchwała również określa na jakie prace przy zabytku może być przeznaczona dotacja i w jaki czasie należy ją wykorzystać. Dotacja może być udzielona w wysokości 50 % nakładów koniecznych do wykonania prac lub robót przy zabytku.

W przypadku, gdy trzeba niezwłocznie podjąć prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku dotacja może być udzielona w wysokości 100 % nakładów koniecznych do wykonania.

Pozyskiwanie funduszy pomocowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami.

Informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadanie związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajduje się na podanych poniżej stronach internetowych:

- www.mkidn.gov.pl
- www.wuozopole.pl
- www.nid.pl
- <https://samorzad.nid.pl>